

ŽEMAIČIŲ ŠVIESUOLIS IR MOKYTOJAS

2009-aisiais sukanka 160 metų, kai mirė vienas iškiliausių XVIII a. pab. – XIX a. I p. Žemaitijos ir visos Lietuvos šviesuolių – Jurgis Ambrozijus (Ambraziejus) Pabrėža OFM.

Apie jį mūsų leidinyje jau yra rašiusi dr. Laima Gilienė: „Gydymas natūraliais vaistais“ 1996 m., nr. 1 (10), p. 29–34, 1996 m., nr. 2 (11), p. 14–15, 1996 m., nr. 3 (12), p. 20–23; „Informacija ir šaltiniai, kuriais disponavo Jurgis Pabrėža“ (1997 m., nr. 2 (15), p. 40–41).

Šiame leidinio numeryje spausdiname kitą dr. L. Gilienės studiją, kurioje analizuojami „Švietimo epochos atspindžiai J. Pabrėžos rankraščiuose“. Šiais metais, tyrinėdami kraštotyrininko ir muziejininko Juozo Mickevičiaus rankraštinių palikimą, saugomą Žemaičių muziejuje „Alka“, suradome jo tekstą ir apie J. A. Pabrėžą. Šiuo straipsniu ir pradėdame išsamesnę pasakojimą apie šį iš Skuodo rajono kilusį žemaitį.

Liaudies meistro Petro Kalendos (Salantai, Kretingos r.) pagal žmonių pasakojimus 1970 m. iš liepos medžio išdrožtas Jurgio Ambrozijaus (Ambraziejus) Pabrėžos OFM biustas. Saugomas Kretingos muziejuje. Nuotrauka iš redakcijos archyvo

Jurgio Ambrozijaus (Ambraziejaus) PABRĖŽOS OFM gyvenimo bruožai

JUOZAS MICKEVIČIUS

Tėvas Jurgis Ambrozijus (Ambraziejus) Pabrėža garsus dugeliu požiūriu. Pirmiausia, kaip susipratęs lietuvis žemaitis, Simono Daukanto ir vyskupo Motiejaus Valančiaus amžininkas, kaip uolas kunigas, vėliau tarp pranciškonų tretininkų garsėjęs kaip pamokslininkas, nuodėmklausys, dvasios tėvas. Jis buvo auklėtojas ir mokytojas, botanikas, daugelio knygų autorius, žemaičių liaudies gydytojas ir švento gyvenimo žmogus, prie kurio kapo Kretingoje besimeldžiantieji ir dabar patiria malonių. Minint jo 200 metų gimimo

sukaktį (1971 m.), Kretingos muziejuje buvo įrengtas specialus kambarys-muziejus, kuriame eksponuoti J. A. Pabrėžos baldai, biustas, knygos, rankraščių kopijos, taip pat buvo atkurtas jo miegamasis kambarys.

J. A. Pabarėža gimė 1771 m. sausio 15 d. Lenkimų parapijos Večių kaime (Skuodo r.) ir buvo pakrikštytas Jurgiu. 1786–1792 m. mokėsi Lenkimų pradinėje mokykloje ir Kretingos gimnazijoje, gyveno pranciškonų vienuolyno bendrabutyje. Vėliau dvejus metus (1792–1794) studijavo mediciną Vyriausioje Lietuvos mokykloje Vilniuje (Vilniaus universitete – red. p.), dalyvavo Tado Kosciuškos sukilime, o 1794 m. rugpjūčio 1 d. įstojo į Varnių kunigų seminariją. Ją baigęs, 1796 m. vasario 16 d. Žemaičių vyskupo Stepono Giedraičio buvo įšventintas kunigu. 1796–1797 m. ėjo vikaro pareigas Šiluvoje. 1798 m. paskirtas Raudėnų klebonu. 1800 m. atsisakė klebono pareigų ir buvo paskirtas vikaru į Tverus, kur dirbo 1800–1802 m. Vėliau (1802–1807 m.) dirbo Plungėje.

Ruošdamasis studijoms, buvo įsigijęs bajoro dokumentus. Susilpnėjęs sveikatai ir kilus karui, atsidėjo botanikos studijoms. Vėliau įsikūrė Kartenos atlorėje (altarijoje), tapo pirmuoju jos altarista ir šias pareigas ėjo 1807–1816 m. Vėliau (1816 m.) įstojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną – tapo tretininku. Čia jis, priimdamas vienuolio abita, gavo Ambrozijaus vardą. 1817 m. gruodžio 9 d., padaręs įžadus, buvo paskirtas Kretingos pranciškonų mokyklos lotynų

kalbos ir gamtos mokslų mokytoju ir kapelionu. Šį darbą dirbo 1817–1821 m. Vaclovas Biržiška yra paskelbęs, kad J. A. Pabrėža rankraštyje paliko vadovėlį „De praeceptis prisodia de licentia postica et neassitate metrica“. Rankraštyje liko ir Lietuvoje jo parašytas pirmasis geografijos vadovėlis, skirtas vidurinių mokyklų žemesnėms klasėms. Dėstydamas gamtą, J. A. Pabrėža su mokiniais rinko ir tyrinėjo Kretingos apylinkės augalus.

1921 m. J. A. Pabrėža buvo atleistas iš mokytojo pareigų ir paskirtas Kretingos vienuolyno pamokslininku (šias pareigas ėjo penkerius metus – 1821–1826 m.).

J. A. Pabrėža savo pamokslais buvo pagarsėjęs dar būdamas pasauliečių kunigu. Paskyrus jį vienuolyno pamokslininku, daug kur jis buvo kviečiamas ir jo didelės žmonių minios klausydavo. Pamokslus J. A. Pabrėža yra sakęs Endriėjave, Beržore, Budriuose, Darbėnuose, Jokūbave, Gargžduose, Kalnalyje, Kartenoje, Kretingoje, Kontaučiuose, Laukžemėje, Lenkimuose, Lieplaukėje, Mosėdyje, Raudėnuose, Palangoje, Plungėje, Salantuose, Trakuose, Veiviržėnuose, Žlibinuose ir Šilgaliuose (Mažoji Lietuva). Pamokslams J. A. Pabrėža ruošdavosi atsidėjęs.

Daugiausia rašė žemaičių kretingiškių tarme, taip pat lenkiškai ir lotyniškai. Jo raštuose ryški originali, paties susikurta ortografija.

Per savo gyvenimą parengė kelias dešimtis darbų iš botanikos, farmakologijos, medicinos, geografijos.

Jis paliko spaudai parengtus kelis pamokslų rinkinius, kuriuose buvo daugiau kaip 250 pamokslų (iš viso 4 073 puslapiai). Iki 1940 m. šie rinkiniai buvo saugomi Kretingos vienuolyne, vėliau – Lietuvos mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje (4 knygos, 2 196 puslapiai), Vilniaus universiteto bibliotekoje – 1 096 puslapiai, Lietuvos respublikinėje bibliotekoje (dabar – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka) – 781 puslapis. Jo pamokslai gyvi ir vaizdingi, jaučiasi J. A. Pabrėžos stilius. Jie parašyti žemaičių tarme, pamoksluose daug žinių apie įvairius žemaičių papročius. Šie pamokslai reikšmingi mūsų kalbai ir ypač tautos dvasinės kultūros tyrinėjimams. J. A. Pabrėža savo pamoksluose kalba apie vestuves, kitus papročius, kurie XIX a. pr. dar tebebuvo gyvi, bet vėliau išnyko. Juose daug informacijos ir apie senąsias, dar ne krikščioniškos dorovės normas, kurias J. A. Pabrėža vadina krikščioniško gyvenimo ydomis, todėl su jomis kovoja. Kai kuriuos pamokslus, jų fragmentus spaudai parengė ir išleido mokytojas Juozas Pavilonis („Žemaičių vestuvės [...]“, *Naujoji Romuva*, 1939, Nr. 48). Reikšmingas tautos dvasinės kultūros tyrinėjimams yra ir jo rankraštis „Apie smertį“ (1828 m.; 124 puslapiai), kuris buvo saugomas Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekoje (prieš tai jis priklausė kun. Kazimierui Jauniui).

Žemaičių vyskupo M. Valančiaus liudijimu, J. A. Pabrėža buvo uolus nuodėmklausys, geras dvasios vadas ir švento gyvenimo žmogus. Apie dvasios kilnumą liudija jo palikti dvasinio gyvenimo pasiryžimai, uolus pareigų atlikimas, apaštalavimo dvasia, Dievo ir artimo meilė, darbštumas, sąžiningumas ir tikinčiųjų po jo mirties patiriamos malonės.

Jis parašė dvasinio turinio knygų. Viena iš jų – „Parkratims sumenys“ („Parkratimai ant Saužines“) – spaudos draudimo metais buvo vyskupo M. Valančiaus aprobuota, redaguota ir jo rūpesčiu 1869 m. išspausdinta Prūsijoje (Tilžėje; Mažoji Lietuva) vėliau (1877 ir 1893 m.) pakartotinai išspausdinta. [...]

Polinkis į mediciną ir noras padėti ligoniams padarė jį liaudies gydytoju ir botaniku. Dar jaunystėje savo tėviškėje jis augino įvai-

rias žoles. Vėliau, studijuodamas mediciną ir botaniką pas prof. Špienagelį, įsigijo žinių apie vaistines žoles, tad, tapęs kunigu, matydamas žmones, dažnai mirstančius dėl to, kad nesulaukė gydytojo pagalbos, ėmė tyrinėti gydomąsias žoles, mokyti žmones iš jų gaminti vaistus ir jais gydytis. Tuo tikslu jis parašė knygą „Spasabs kayp reyck apsyeyte so Lygonays kor niera Daktaru“. Iš didesnių medicinos srities rankraščių yra du: „Skutki lekarskie niektorych rošlin“ (1814 m.; 246 puslapiai, kompiliacija apie vaistus ir augalus pagal S. Syrenijaus veikalą „Zelnik“ (1613 m.) ir neįskaitomos antrašės didelis 585 puslapių apimties rankraštis, kuris yra įvairių medicininių ir technologinių žinių, surašytų lenkų, rusų ir gudų kalbomis iš įvairių šaltinių, rinkinys.

J. A. Pabrėža itin domėjosi botanika.

Iš viso jis parašė 50 mažesnių ir didesnių knygų iš medicinos, farmakologijos ir botanikos. Bet tik viena iš jų buvo išspausdinta – 1843 m. parašytas išsamus sisteminis Lietuvos floros vadovas „Taislius auguminis“. Dalį jos kun. A. Miliukas išspausdino žurnale „Divas“ ir atskirai 1900 m. pakartotinai ši knyga dar išleista 1910 m.

J. A. Pabrėža parašė ir išsamų lotynų-lietuvių kalbų augalų pavadinimų žodyną. Rašė ir eilėraščius. Jie pasklido po pasaulį, buvo liaudies mėgiami. Šiandien kai kurių jų žinomi tik pavadinimai. S. Daukanto tautosakos rinkiniuose yra išlikę du J. Pabrėžos eilėraščiai: „Esu sau žmogelis“ ir „Apie papykinimą“. Literatūros tyrinėtojų nuomone, J. A. Pabrėžos kūrinių literatūrinę vertę lemia dar ni poetinė raiška ir pro didaktinę autoriaus nuostatą ryškėjanti žmogaus asmenybės savarankiškumo ir stoicizmo idėja.

J. A. Pabrėža palaikė ryšius su vyskupu M. Valančiumi ir švietėju S. Daukantu, kilusiu iš tos pačios Lenkimų parapijos. Jiems jis padėjo tvarkyti giminių šalpos reiklaus ir platino jų knygas. Vyskupo S. Giedraičio ir vyskupijos valdytojo J. K. Gintilos laikais J. A. Pabrėža rašė Žemaičių vyskupijos knygas. Tapęs Žemaičių vyskupijos valdytoju, J. K. Gintila kvietė jį dirbti savo sekretorium, bet J. A. Pabrėža, teisindamasis senatve, nuo tų pareigų atsisakė.

Mirė baigdamas 79-uosius metus – 1849 m. spalio 30 d. ir buvo palaidotas senosiose Kretingos kapinėse. 1895 m. ant jo kapo tuometinis Kretingos vienuolyno gvardijonas tėvas Feliksas Rimkevičius pastatė akmeninį kryžį, kuriame buvo iškalinėtas užrašas: „Praed. Pabrėža Ambrosius Vixit 79 an. 15 ian. 1771 Obiit 30 oct. 1849“. 1933 m. Kretingos vienuolyno gvardijonas Augustinas Dirvelė ant J. A. Pabrėžos kapo pastatė koplytelę su vienuolio ir angelų skulptūromis, kurias parvežė iš Vokietijos. Ši koplytelė puošia visas kapines iki šiol. Tarpukario metais Kretingos vienuolių pranciškonų iniciatyva pradėta rinkti medžiaga J. A. Pabrėžos beatifikacijai. Jo kapas iki šių dienų gausiai lankomas žmonių.

*****

Tęsdami pasakojimą apie J. A. Pabrėžą, paminėsime ir kitus jo gyvenimo ir darbų tyrinėtojus, kurie paskutiniaisiais metais daug nuveikė tyrinėdami J. A. Pabrėžos gyvenimą, darbus, puoselėdami jo atminimą.

1993 m. sulaukėme puikios monografijos apie J. A. Pabrėžą – Romoje Antano Liuimos redaguotoje Lietuvių katalikų mokslo akademijos darbų serijoje buvo išleista pranciškono Tėvo Viktoro Gidžiūno knyga „Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849)“. Žinoma, kad idėja parašyti tokią knygą jis pradėjo puoselėti tuoj pat po Ant-
(Nukelta į 22 p.)

(Atkelta iš 21 p.)

rojo pasaulinio karo. Ėmėsi rašyti, tačiau užbaigti nespėjo. Jo rankraščių spaudai parengė Irena Vaišvilaitė.

1993-aisiais skverelyje prie pagrindinio įėjimo į Kretingos bažnyčios šventorių ir vienuolyną buvo pastatytas J. A. Pabrėžos paminklas, kurį sukūrė skulptorius Algirdas Bosas, architektas Saulius Manomaitis. Kretingiškiai itin puoselėja J. A. Pabrėžos atminimą – viena rajono centro gimnazija čia yra pavadinta jo vardu. Prie jos yra pastatytas iš medžio išdrožtas J. A. Pabrėžos paminklas. Viena gatvė Kretingoje J. A. Pabrėžos vardu buvo pavadinta dar prieškario metais. Sovietmečiu ji buvo pervardinta, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Kretingoje vienai gatvei vėl suteiktas J. A. Pabrėžos vardas.

Pastaraisiais metais pasirodo gana nemažai išsamių studijų apie J. A. Pabrėžą ir jo darbus. Įdomus tas faktas, kad J. A. Pabrėža rašė žemaitiškai, tad nenuostabu, jog jis sulaukia išskirtinio kalbininkų dėmesio. Vienas iš pagrindinių jo darbų tyrinėtojų – dr. Giedrius Subačius. 2001 m. „Archivum Lithuanicum“ išspausdintas jo straipsnis „Du Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos rankraščiai: *Knīga, turinti savėj kozonius ir Rekolekcijos dvasiškos*“. Įžangoje G. Subačius rašo: Jau keletą metų domiuosi Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos tekstais. Šiuo straipsniu norėčiau pateikti svarbios informacijos apie dabar neberandamus du storus lietuviškus (žemaitiškus) Pabrėžos rankraščius: 1) pamokslų rinkinį „*Knīga, turinti savėj kozonius*“ (1822; 1 244 p.; toliau – PaKTSK) ir 2) „*Rekolekcijos dvasiškos*“ (1846; 139 p.; toliau – PaRD). Šiuo metu tų rankraščių originalai nežinomi, tačiau yra prieinamos tekstų kopijos. Jos saugomos Amerikos lietuvių kultūros archyve (ALKA) Putname (šį straipsnį būtų galima pavadinti ir dviejų Pabrėžos rankraščių pradingimo bei išlikimo istorija).

Kitoje savo publikacijoje – „Pabrėžos žemaičių kalba“ (Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1996, t. 8) G. Subačius rašo: „Jurgiui Ambraziejui Pabrėžai (1771 m. sausio 15 d. – 1849 m. lapkričio 11 [spalio 30] d.), kunigui, Kretingos bernardinų vienuolyno vienuoliui, pirmajam žemaitiškai rašiusiam botanikui, dėmesio kultūros istorikai visada skyrė nemažai. Daugiau kaip prieš dvidešimt metų Nijolės Kišūnienės parengta bibliografija apie jį sudarė 107 pozicijas, dabar ji, žinoma, būtų daug ilgesnė. Pabrėža yra susilaukęs bent trijų monografinių studijų: Petro Ruškio, Juozo Tarvydo ir Viktoro Gidžiūno, pastarąją neseniai paskelbė Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija.

Rašyta ir apie Pabrėžos ortografiją, žemaičių kalbos vartojimą. Tačiau sistemingai jo pažiūros į žemaičių rašybą ir kalbą, tų pažiūrų kitimas, Pabrėžos ieškojimai ir pastangos įtvirtinti savo pažiūras to meto žemaičių visuomenėje dar nėra detaliau tirti. Šios studijos tikslas ir yra nuosekliau bei išsamiau įvertinti šiuos aspektus. Kadangi rašybą yra akivaizdžiausias – tiek Pabrėžai, tiek mums – rašomosios kalbos lygmuo, pradėti tirti nuo rašybos prasminga. Tam svarbu peržiūrėti visus jo žemaitiškus tekstus. Deja, ne visi Pabrėžos raštai sulaukė mūsų dienų. Kretingos vienuolyno bibliotekos naikinimo po Antrojo pasaulinio karo liudytojo žodžius Juozas Povilonis atpasakojo taip: „Su palyda prisistatęs komisaras pareikalavo dviejų ilgų lentų, atrėmė į antro aukšto langą ir vertė tomis lentomis į kiemą knygas. Visa tai matė brolis Mykolas su kitu broliuku. Įsidėmėjome, į kurį kraštą krito brangiausios knygos. Buvo pavakarys, sunkvežimis neatvažiavo. Tuomet komisaras įsakė laikinai knygas sukrauti į sandėliuką. Naktį pritaikėme raktą, atrin-

kome Pabrėžos raštus ir kitas brangesnes knygas, išnešėme ir paslėpėme.“

Savo straipsnį G. Subačius pradeda J. A. Pabrėžos žodžiais: „Lietuva tebūna Lietuva, maišytieji – maišytisiais, o žemaičiai – žemaičiais.“

Jurgis Pabrėža parengė apie 50 darbų botanikos tema, tarp jų didžiulį enciklopedinį leidinį, kur apibūdino 643 augalus. Pats autorius rinko pinigų jam išleisti, tačiau publikuotas jis buvo tik 1900 m. Amerikoje (JAV). J. A. Pabrėža pirmasis sukūrė žemaitišką botanikos terminologiją. Iš viso yra išlikę 17 jo rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas.

Reikšmingi ir Kretingos muziejaus Istorijos skyriaus vedėjo Juliaus Kanarsko straipsniai apie J. A. Pabrėžą. Šiandien jų jau galima rasti ir internete, taip pat ir Kretingos pranciškonų interneto leidinyje <http://www.kretingospranciskonai.lt>. Čia J. Kanarskas rašo: „Ruošdamasis pamokslams, Jurgis Pabrėža stengėsi pažinti tos vietovės žmonių gyvenimo būdą, įpročius, ydas, elgesį. Todėl pamokslai besiklausantiems būdavo aktualūs ir lengvai suvokiami. O šiandien jie vertinami kaip svarbus XIX amžiaus pirmosios pusės žemaičių papročių ir kultūros pažinimo šaltinis.“

Tėvas Ambrozijus garsėjo kaip sumanus nuodėmklausys, dvasios vadovas ir religinio turinio knygų autorius. Jo palikimą sudaro apie 4 000 dvasinio turinio raštų. Iš jų paskelbtas buvo tik nuodugnai išpažinčiai pasiruošti skirtas veikalas „Pakratims sumenys“, („Pakratimai ašt Saužines“). Ji turėjo didelę paklausą [...]

[...] rašė eilėraščius žemaičių tarme ir lenkų kalba, užrašinėjo žemaičių ir latvių liaudies dainas, kurias siuntė Simonui Daukantui.

Didžiausią savo gyvenimo dalį J. Pabrėža pašventė botanikos ir medicinos mokslams. Viename laiške jis rašė: „Dar vaikas būdamas pamėgau augalus, juos sodinau, ravėjau ir su jais žaidžiau. Norėdamas pažinti jų savybes, darydavau tinktūras“ (*Jurgis Pabrėža 1771–1849*, Vilnius, 1972, p. 89). J. Pabrėža studijavo botanikos ir medicinos knygas, susirašinėjo su Vilniaus universiteto profesoriais J. Volfangu, S. Jundzilu, S. Gorskiu ir kt., rašė mokslinius darbus žemaičių tarme, lenkų ir lotynų kalbomis. Keliaudamas po Žemaitiją, užrašinėjo žemaitiškus augalų vardus, rinko vaistažoles, sudarė apie 800 augalų herbarą.

Savo žinias kunigas J. Pabrėža stengėsi pritaikyti praktikoje. Jis gamino vaistus, mokė žmones pažinti vaistažoles ir naudoti jas gydymui, lankė ligonius, priiminėjo ir gydė juos vienuolyne.

Svarbiausi J. Pabrėžos moksliniai darbai: 1834 m. sudarytas sisteminis augalų vardynas „Wardaa tayslyneee Augimiu, atsyrądantiu augmyniiczioo žemaytyyniee, užwėraczio saawiejy augmes lig szioł aatrasztas Žemaytyyniusy, Lyyituwoo, Wolyynujoo yr Podolyjoo“, alfabetinis žemaitiškai lotyniškai morfologinių botanikos terminų žodynas „Sryje balsenyyni biiluu žemayt. łotinyyniu“ ir 1843 m. užbaigtas rašyti bei jo mokslinę veiklą vainikavęs augalų sistematikos veikalas „Tayslius augumyynis, kuremy taalpytnas augimys ligszioł raastosys teyp muososys kayp nekurius swet-szaalys su prijungimu abladny prajoowa weykala yr suraaszima waardu paprastuuju teyp žemaytyszku, kaypo pruusyszku, laatywyszku yr waardu tayslyyniu žemaytyszku su lotiynszkays“. Šiam darbiui parašyti Tėvas Ambrozijus paaukojo 8 metus. Būsimai knygai išspausdinti buvo surinktos lėšos, tačiau jai pasirodyti to meto Lietuvoje nebuvo lemta. Tik 1900 m. išėivijos lietuviai paskelbė dalį šio veikalų, pavadintą „Botanika arba Taislius Auguminis“.

Kunigo J. Pabrėžos botanikos darbai turi didelę išieikamąją moks-

linę ir kultūrinę vertę. Mokslui jie svarbūs kaip svarus indėlis Lietuvos florai pažinti ir kaip pirmasis bandymas sukurti botanikos terminiją ir nomenklatūrą lietuvių kalba. Dalis jo užrašytų ir sugalvotų terminų tebevartojama ir šiandien.

Tėvas Ambrozijus mirė 1849 metų spalio 30 dieną po ligonių priėmimo valandų. Vienuoliai rado jį savo celėje, parimusį ant klaupito prie kryžiaus. Jurgį Pabrėžą palaidojo garbingiausioje Kretingos parapijos kapinių vietoje – prie pagrindinio tako, priešais Šv. Jurgio koplyčią.

Jurgio Pabrėžos nuopelnai gimtajam kraštui jau XIX a. susilaukė didelio įvertinimo. Greta kitų garsių žemaičių žemės vyrų kunigą Jurgį Pabrėžą savo raštuose minėjo vyskupas Motiejus Valančius, kultūros tyrinėtojas Liudvikas Jucevičius, vėliau – dr. Jonas Šliūpas, dr. Kazys Grinius, kun. Kazimieras Šaulys, o išėvijoje – Mečislovas Davainis-Silvestravičius.

Didelio mokslininkų ir praeities tyrinėtojų dėmesio J. Pabrėžos asmenybė susilaukė tarpukariu, ypač minint 150-ąsias jo gimimo metines. Jo gyvenimą ir kūrybinį palikimą nagrinėjo broliai M. ir V. Biržiškos, J. Dagys, P. Dovydaitis, A. Mačius, M. Mozūraitis, prof. K. Regelis, Antanas Salys, lenkų botanikas B. H. Hryniewiczis, vokiečių mokslininkas E. Hermanas.

Prie šio darbo prisidėjo kretingiškis kunigas Petras Ruškys, pranciškonas Tėvas Jeronimas Pečkaitis, Pranciškonų ordino gimnazijos mokytojai Juozas Pavilonis ir J. Tarvydas. [...] Pranciškonai ruošėsi apie J. Pabrėžą išleisti knygą, kurią parašyti apsiėmė mokytojas J. Pavilonis.

Bolševikinė okupacija draukė pranciškonų sumanymus. J. Pavilonio parašytos monografijos rankraštį enkavedistai sunaikino. Jurgio Pabrėžos gatvė Kretingoje buvo pervadinta Juliaus Janonio (vėliau – S. Poležaikino) vardu. [...] Artėjant 200-osioms Jurgio Pabrėžos gimimo metinėms, Lietuvos mokslų akademijos Botanikos institutas ir Lietuvos botanikų draugija paruošė mokslinių straipsnių rinkinį „Jurgis Pabrėža 1771–1849“, kuris išspausdintas Vilniuje 1972 m.. Jame aprašomas J. Pabrėžos gyvenimas, analizuojami jo moksliniai darbai, pateikiama bibliografija.

Tuo pat metu Tėvo Ambrozijaus Pabrėžos kapas buvo paskelbtas respublikinės reikšmės istorijos paminklu. Kretingos kraštotyros muziejaus direktorius Juozapas Mickevičius įrengė muziejuje memorialinį Jur-

gio Pabrėžos kampelį, surinko autentiškų Tėvo Ambrozijaus naudotų daiktų. Daug jam padėjo kraštotyrininkas Ignas Jablonskis, rinkęs medžiagą Jurgio Pabrėžos biografijai. Salantuose gyvenęs liaudies meistras Petras Kalenda muziejaus memorialiniam kampeliui sukūrė Jurgio Pabrėžos portretinį biustą, kurį drožė remdamasis žmonių pasakojimais.

Kretingos kraštotyros muziejui persikėlus į restauruotus vienuolyno rūmus, dviejoje celėse, kuriose 1817–1849 m. gyveno, dirbo ir ligonius priiminėjo Tėvas Ambrozijus, 1985–1991 m. veikė memorialinė ekspozicija, kurią sukūrė muziejininkas Donatas Butkus.

1971 m. sausio 15 d. Kretingoje įvyko iškilmingas Jurgio Pabrėžos 200-ųjų gimimo metinių minėjimas, kurį surengė Kretingos rajono Liaudies švietimo skyrius ir Kraštotyros draugija. Jame pranešimus skaitė mokslininkai iš Vilniaus ir Kauno.

Po 20 metų kretingiškiai vėl rinkosi paminėti savo dvasios tėvo jubiliejinių metų. Į Kretingą sugrįžę vienuoliai pranciškonai 1991 m. sausio 12 d. surengė konferenciją-minėjimą, skirtą Tėvo Ambrozijaus Pabrėžos beatifikacijos bylai atnaujinti.

[...] Tėvo Viktoro Gidžiūno parašytoje monografijoje Lietuvos pranciškonų provincijolas Tėvas Placidus Barius apibūdina Jurgį Pabrėžą kaip įžvalgų mokslininką, jautriai gydytoją, aistringą savo krašto kalbos ir istorijos mylėtoją, minias uždegantį oratorių ir pamokslininką, pavyzdinę dvasininką, kurio svarbiausias gyvenimo tikslas – diegti Kristaus Evangeliją ir visomis galimomis bei talentais tarnauti žmonėms.“

Įsimintinos ir paskutiniaisiais metais pasirodžiusios kitos publikacijos apie J. A. Pabrėžą, tarp jų ir šios: Kanarskas Julius, „Jurgis Pabrėža ir Kretinga“, *Švyturys*, 2001 m. sausio 13 d., p. 5; Povilonis Juozas, „Vienas iškilniausių žemaičių“, *Naujasis židinys*, 1991 m., Nr. 1, p. 19–23; Tarvydas Juozas, „Save užmiršdami, save atrandam“, *Švyturys*, 1991 m. sausio 23 d., p. 3; Žalys Aleksandras, „Dvasinio ir visuomeninio gyvenimo švyturys“, *Klaipėda*, 2001 m. kovo 31 d., p. 5.

Dešinėje – Vinco Jazbučio nuotraukoje – stogastulpis Jurgio Ambrozijaus (Ambrozijaus) Pabrėžos gimtosios sodybos vietoje (Večių k., Lenkimų sen., Skuodo r.). Stogastulpio autoriai – liaudies meistras Petras ir Liudas Brazauskai

